

Tartinijev dan v Ljubljani:

poklon piranskemu maestru, človeku mnogih zanimanj, mnogih znanj

Fotografija: ZRC SAZU, Marko Zaplatil

Imel je precej razburljivo življenje, še posebej mladost: postal naj bi duhovnik, a se je v Padovi, kjer je študiral pravo, njegov vedno željni duh napajal z različnimi znanji. Od tam je zaradi skrivne poroke z varovanko tamkajšnjega škofa pobegnil in se zatekel v samostan Assisi, kjer se je nato posvečal predvsem samostojnemu študiju violine in kompozicije. Po menjavi vodstva v Assisiju, ki mu ni bilo več naklonjeno, se je odpravil po Evropi, kjer je srečeval izvrstne glasbenike in sam postajal eden izmed njih. Uspehi in sloves so bili tisti, ki so mu omogočili vrnitev v Padovo k ženi, kjer je postal prvi violinist in koncertni mojster kapele cerkve sv. Antona. Tam je ustanovil tudi violinsko šolo, ki so jo pogosto imenovali kar Šola narodov (*La scuola delle nazioni*), saj so k njemu prihajali študenti iz različnih dežel (domnevno naj bi eden prišel celo iz Indonezije), v tem času pa je pomemben tudi njegov prispevek v akustiki.

Učitelj narodov: skupna evropska kulturna dediščina

Zgoraj zapisani so le drobci iz Tartinijevega življenja, podrobneje in bolj slikovito predstavljenega na razstavi z naslovom *Učitelj narodov*, ki je ob Tartinijevem letu nastala v sodelovanju Univerze v Ljubljani (soavtorja razstave sta doc. dr. Nejc Sukljan z Oddelka za muzikologijo Filozofske fakultete v Ljubljani ter prof. dr. Boštjan Udovič s Fakultete za družbene vede) in Univerze v Padovi (soavtor razstave je prof. dr. Sergio Durante). Razstava, ki na 20 panojih po sklopih predstavlja Tartinijevo burno življenje, delovanje v cerkvi sv. Antona v Padovi, njegov kompozicijski prispevek, njegovo dediščino, delovanje njegove violinske šole ter njegovo dejavnost v glasbeni teoriji tudi v povezavi z (istrsko) ljudsko glasbo, je bila prvotno na ogled teden dni v Dvorani Yehudija Menuhina v Evropskem parlamentu, poleti pa so si jo lahko ogledali obiskovalci Tartinijeve rojstne

Leto 2022 je slovenska vlada poleg Plečnikovega razglasila tudi za Tartinijevo leto, saj smo obeležili 330-letnico njegovega rojstva. Violinista, skladatelja, glasbenega teoretika in pedagoga Giuseppeja Tartinija (1692–1770), ki ga umeščamo med predstavnike visokega baroka, z današnjo Slovenijo povezujeta njegov kraj rojstva, Piran, kjer še danes lahko obiščemo njegovo rojstno hišo, pred katero je tudi trg z njegovim imenom in kipom, ter dejstvo, da je njegova mama izhajala iz ene najstarejših tamkajšnjih plemiških rodbin.

hiše v Piranu. Razstava, ki je zasnovana tudi interaktivno, saj so na zadnjem panelu kode QR, s katerimi lahko obiskovalec dostopa do posnetkov Tartinijevih del, je bila javnosti na ogled tudi v Ljubljani, natančneje v avli prenovljene Akademije za glasbo v Ljubljani, in sicer še 14 dni po uradnem odprtju v sklopu dogodkov s krovnim naslovom Tartinijev dan. Razstava je svojo pot nadaljevala v Gradec, kjer je bila med 12. in 14. decembrom predstavljena kot spremljevalni program k mednarodnemu muzikološkemu simpoziju o Tartiniju. Odprtju razstave je sledila okrogla miza, naslovljena *Tartini: včeraj – danes – jutri*, pri kateri so zbrani razmišljali o pomenu Tartinija tako v lokalnem kot mednarodnem prostoru nekoč in danes, oziraje se v prihodnost z nadaljnjimi raziskavami in praktično implementacijo novih spoznanj.

Tartini: včeraj – danes – jutri

Na okrogli mizi z naslovom *Tartini: včeraj – danes – jutri* so sodelovali prof. dr. Sergio Durante, znan. svet. dr. Metoda Kokole (ZRC SAZU), mag. Domen Marinčič, Manuela Rojec (Občina Piran) in Andrej Rojec (Skupnost Italijanov »Giuseppe Tartini« Piran). Pogovor je vodil doc. dr. Nejc Sukljan. Po uvodni opredelitvi o tem, kdo je bil Tartini, so sodelujoči muzikologi razlagali o projektih in raziskavah, ki so bile do zdaj narejene na področju Tartinijeve glasbe in njegovega delovanja tako v slovenski kot mednarodni muzikološki stroki. Gospa Rojec je pohvalila preteklo sodelovanje znanstvenikov in izvajalcev z občino Piran, ki so skupaj organizirali že nekaj srečanj, simpozijev ter koncertov, in poudarila, da si tega želijo tudi v prihodnje. Izpostavili so pred kratkim izdani dve knjigi ter zbirko prevodov Tartinijevih pisem. Po mnenju gospoda Marinčiča je pogostejše izvajanje Tartinijeve glasbe odvisno predvsem od števila notnih izdaj, ki trenutno zares ni visoko, in tudi dobrih izvajalcev, saj je njegova glasba tehnično precej zahtevna, pri tem pa je treba imeti ustrezno znanje izvajalne prakse. Gospod Rojec pa je izpostavil muzej, ki je bil pred nekaj leti urejen v Tartinijevi rojstni hiši v Piranu. Sledilo je razmišljanje, kako naprej, kaj bi lahko naredili za večjo prepoznavnost mogočnega glasbenega mojstra, ki je pustil za sabo veliko učencev in se tako vtisnil v celotno zahodnoevrop-

sko glasbeno dediščino. Želja je po večjem sodelovanju znanstvenikov z občino Piran, ki bi lahko ponudila predvsem finančno okrilje za morebitne prihodnje simpozije, pogovore in koncerte, na drugi strani pa goreče prizadevanje g. Rojca v italijanski skupnosti, ki želi muzej modernizirati. Meni, da bi lahko pritegnili z zvočno inštalacijo, ki predvaja Tartinijevo glasbo, in bi tako širok krog občinstva navdušili bolj podzavestno. Priložnost za nadaljnje znanstveno delo pa je tudi v pisanju celostnejše Tartinijeve biografije ali produkcija filma o njem.

Tartinijev dan

Tartinijev dan – poklon piranskemu maestru, kot so ga naslovili organizatorji, Oddelek za muzikologijo Filozofske fakultete v Ljubljani, Muzikološki inštitut ZRC SAZU in Slovensko muzikološko društvo, je na različna prizorišča v Ljubljani privabil vrsto zainteresiranih poslušalcev. Odprtje razstave na prvi dan dogodka (7. november 2023) sta v dopoldanskem času pospremili dve predavanji v predavalnici Oddelka za muzikologijo v Ljubljani, kjer smo lahko поблиže spoznali problematiko okoliščin produkcije opere, in kakšen pomen ima ta na nastanek libreta in glasbe, ki nam jo je predstavil prof. dr. Sergio Durante, sicer že omenjen kot soavtor razstave o Tartiniju, prav tako pronicljivo pa je bilo predavanje prof. dr. Giulia D'Angela s Konservatorija za glasbo Giuseppe Tartini Trst, na katerem je predstavil italijansko vokalno komorno glasbo 19. stoletja, ki je živela (in še živi) v senci opere.

Poklon piranskemu maestru se je začel na Filozofski fakulteti z gostujočim predavateljem, prof. dr. Sergiem Durantejem z Univerze v Padovi. Profesor je velik poznavalec Tartinijevega dela, a je tudi specialist za Mozarta, zato je tokrat predaval o njem. Osredotočil se je na skladateljevo opero *La clemenza di Tito* (Titus), na primeru katere

je predstavil vlogo odrskega prostora v operi. Opera *Titus* je bila prvič izvedena ob kronanju Leopolda II. za češkega vladarja v gledališču v Pragi. Ohranjene so skice glavnega scenografa Travaglie ob prvi izvedbi, ki kažejo izdelavo scene. Da bi si bolje zamislili prostor, so bile predstavljene skice obdelane s pomočjo računalniških programov. Poleg skic igra posebno vlogo zelo dolg oder s tremi deli. Sceno in prostor praškega gledališča smo poskusili razumeti še s pomočjo namigov v libretu (na primer: zbor naj poje v daljavi, množica prihaja, v daljavi gori), ki so bili na neki način, z uporabo tehnologije 18. stoletja, upoštevani tudi scensko. Za konec je pogled v partituro razkril še nekaj glasbe, ob izvajanju katere so prestavljali sceno in premikali kulise. Slednje so vsakič fascinirale poslušalce, ki so občudovali odrske zmogljivosti takratnega praškega gledališča. Sledilo je drugo vabljenno predavanje, ki ga je izvedel prof. dr. Giulio D'Angelo in ga naslovil Italijanska vokalna komorna glasba 19. stoletja. V tem času se je omenjena glasba izvajala predvsem v salonih, saj so takrat kot koncertna prizorišča obstajale le še operne hiše in ni bilo drugih dvoran. Največkrat so izvajali parafraze melodij opernih arij. Veliko preostale vokalne glasbe je bilo v italijanskih narečjih, ki pa so vsak zase precej specifična. Te pesmi so se lahko imenovala arije, ariete, romance ali notturni in so bile lažje ter bolj priljudne tudi za pevce, ki morda niso bili tako glasbeno izobraženi. Veliko glasbe je bilo napisane na verze Metastasia, slovitega opernega libretista; tako je profesor pokazal primer besedila *La partenza*, ki so ga uglasbili tako Mozart, Beethoven kot Rossini. Večina vseh pesmi govori o ljubezni, vendar elegantno (pozneje teme postanejo sočnejše ter začnejo opevati tudi ljudske in eksotične tematike). Skladatelj Girolamo Crescentini je bil eden redkih, ki je pisal komorno vokalno glasbo, sicer pa je bil kastrat in učitelj petja. Ob koncu predavanja smo spoznali še nekaj romanc in glasbe iz Rossinijeve zbirke *Soirées musicales*. Tudi Bellini in Verdi sta avtorja nekaterih zanimivih komornih vokalnih del, sicer pa jih obstaja na tisoče.

Zgovoren in ganljiv govor: violinski zvok Giuseppeja Tartinija

Tartinijev dan, ki so ga po besedah dr. Sukljana organizirali z namenom predstaviti Tartinija, njegovo glasbo in številna področja njegovega delovanja širši javnosti, pa tudi stroki, za katero se marsikdaj zdi, da se še ne zaveda povsem njegovega pomena, je bil časovno vezan na peti koncert 13. sezone koncertnega cikla Harmonia concertans v Atriju ZRC SAZU, na katerem smo lah-

ko prisluhnili izključno Tartinijevim delom. Posebnost koncertnega cikla, ki ga prireja zavod Harmonia Antiqua Labacensis in Muzikološki inštitut ZRC SAZU, je zagotovo v težnji po historično čim bolj pristni izvajalski praksi. Tako smo lahko ta večer izvedbi skrbno izbranih sedmih Tartinijevih sonat za različne zasedbe prisluhnili na historičnih glasbilih – baročni violini sta igrala izvrsten hrvaški violinist Bojan Čičič, ki je v zadnjem hipu nadomestil prof. Federica Guglielma in se mu je pri izvedbi treh trio sonat (*Sonata a tre v d-molu*, Brainard d2; *Sonata III v A-duru*, Brainard A5; *Sonata IV v D-duru*, Brainard Dro) v zelo prefinjenem glasbenem dialogu pridružila Mojca Jerman, violo da gamba in baročni violončelo je v vlogi generalbasovega glasbila in ene sonate za violo da gambo in bas (*Sonata v B-duru* za violo da gamba in bas iz zbirke z gradu Ledenburg v Osnabrücku) s sofisticiranim občutkom za komorno igro odigral Domen Marinčič, v izvedbi generalbasa pa se mu je pridružil še Tomaž Sevšek, ki je iz čembala v Tartinijevem *Koncertu v A-duru za violino* (Dounias 98) v priredbi za čembalo (Leonhard Frischmuth) izvalil mehko zveneče, premišljeno in z okusom zaokrožene fraze. Čičič je z izvrstno tehniko in briljantno violinsko igro poustvaril še *Sonato I v G-duru*, Brainard G1, za solo violino, z Marinčičem v vlogi basa pa sta brez čembala poustvarila še *Sonato I v A-duru*, op. 2, Brainard A14.

Kako je Tartini izvajal svoja lastna dela?

Da je Tartini izvajal sonate brez čembala v generalbasovem partu, kot smo imeli priložnost to slišati tudi na koncertu in bi bilo ta koncept pri historičnih izvedbah smiselno upoštevati, je bila glavna teza predavanja mag. Domna Marinčiča, sicer profesorja na Visoki šoli za glasbo in gledališče Hamburg, ki sta jo na kratkem predkoncertnem pogovoru v Dvorani štirih letnih časov ZRC SAZU načela tudi z violinistom Bojanom Čičičem. Z raziskavo podkrepljeno tezo, ki je zajemala približno 600 Tartinijevih rokopisov, je Marinčič v predavalnici Oddelka za muzikologijo predstavil v dopolnnevu po koncertu in tudi z vidika poustvarjalca utemeljeval prednosti tovrstnega izvajanja, predvsem v drugačnem pristopu k artikulaciji, dinamiki, intonaciji

in sami zvočnosti. Vzporedno z njegovim predavanjem je v predavalnici Oddelka za romanske jezike in književnost, prav tako na Filozofski fakulteti v Ljubljani, potekalo predavanje prof. dr. Margherite Canale Degrassi s Konservatorija za glasbo Giuseppe Tartini Trst o razmerju med literaturo in glasbo v opusu Giuseppeja Tartinija, v katerem je ugotavljala, da so v Tartinijevem glasbenem opusu sicer pretežno prevladujoča instrumentalna dela tesno povezana z literaturo in svoj navdih iščejo v poeziji, namenjeni v uglasbitvi, ki je bila v 18. stoletju v razcvetu. Žal je zaradi bolezni odpadlo predavanje prof. Federica Guglielma s Konservatorija za glasbo Francesco Venezze Rovigo, ki velja za vodilnega interpretata Tartinijeve glasbe in bi tudi sicer moral nastopiti na omenjenem koncertu. Na predavanju bi slušateljem prof. Guglielmo sicer ob praktičnem prikazu predstavil tehniko leve in desne roke, kot se kaže v variacijah iz Tartinijevega dela *Umetnost loka* (*L'arte dell'Arco*), ter predstavil svojo refleksijo ob izidu prve urtute izdaje (Bärnreiter).

Na vprašanje, kakšni so bili odzivi na dogodek, in o morebitnih načrtih v povezavi s Tartinijem in nadaljnjim raziskovanjem njegovega življenja in dela, je dr. Sukljan odgovoril: »Odzivi so bili zelo pozitivni, prav tako so bili vsi dogodki zelo dobro obiskani, tako da se zdi, da smo z organizacijo Tartinijevega dne pravzaprav dosegli svoj namen. Tudi medijska pokritost je bila dobra. Vsekakor načrtujemo nadaljnje aktivnosti, povezane s Tartinijem, tako raziskovalne kot druge. V piranski enoti Pokrajinskega arhiva Koper je ohranjeno lepo število Tartinijevih teoretskih rokopisov, ki bi se jih bilo treba lotiti, nadaljuje pa se tudi izdajanje Tartinijevih zbranih del pri založbi Bärnreiter, ki bo gotovo ključnega pomena za širjenje in prisotnost njegove glasbe.« Glede na veliko število Tartinijevih učencev, ki so prihajali iz vse Evrope, in so njegove kompozicije, rokopise in tiske jemali s seboj nazaj domov, raziskovalce (in poustvarjalce) vsekakor čaka še veliko dela in prav gotovo tudi zanimivih odkritij. Za konec omenimo še, da je bil dogodek Tartinijev dan organiziran v raziskovalnem programu Raziskave glasbene preteklosti na Slovenskem (ARIS P6-004).

Aleksandra Gartnar Kastelic in Ana Sodja